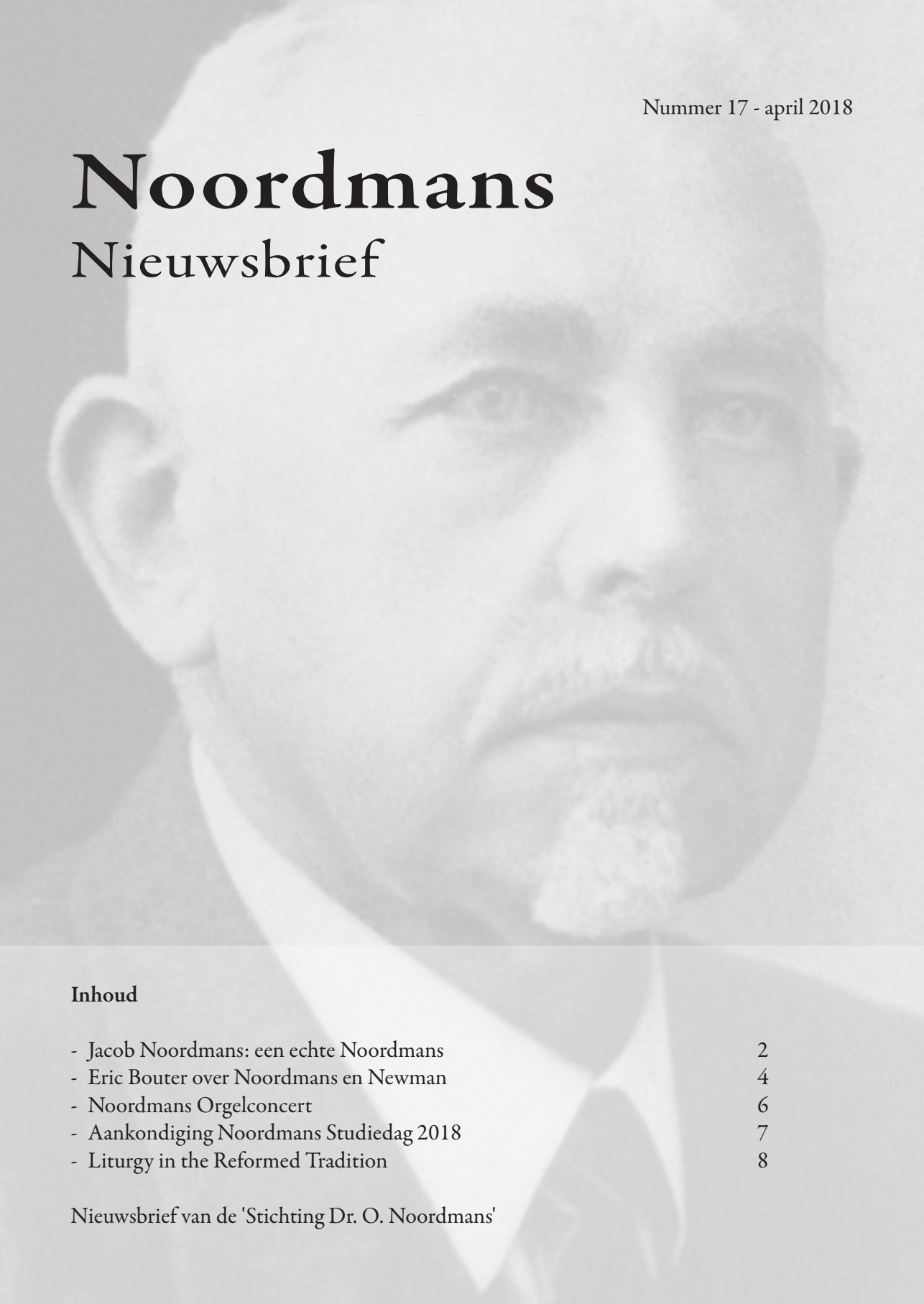

Nummer 17 - april 2018

Noordmans

Nieuwsbrief

Inhoud

- Jacob Noordmans: een echte Noordmans	2
- Eric Bouter over Noordmans en Newman	4
- Noordmans Orgelconcert	6
- Aankondiging Noordmans Studiedag 2018	7
- Liturgy in the Reformed Tradition	8

Nieuwsbrief van de 'Stichting Dr. O. Noordmans'

Jacob Noordmans: een echte Noordmans

door dr. Jan Dirk Wassenaar

Op 25 juni 2017 overleed Jacob Noordmans, een achterneef van dr. O. Noordmans. Hij was oud-hoofdredacteur van de *Leeuwarder Courant*. Jacob werd op 19 februari 1928 op Tritsum onder Tzum geboren en groeide op in Kubaard. Na het examen aan het Gereformeerd Gymnasium te Leeuwarden behaald te hebben en zijn militaire dienstplicht vervuld te hebben, ging hij studeren aan de Universiteit van Amsterdam. In 1952 kreeg hij een journalistieke baan bij de *Leeuwarder Courant*. Hij had een groot aantal terreinen onder zijn hoede, om te beginnen kerknieuws en geestelijk leven. In 1966 werd hij hoofdredacteur. Hij nam als zodanig afscheid in 1989. Toen verscheen een foto van de man in de krant die vrijwel iedereen in Friesland kende, maar van wie bijna niemand wist hoe hij er uit zag. Noordmans was een bescheiden man. Hij bleef altijd op de achtergrond. Enigszins mensenschuw - hoe aimabel hij ook was.

Noordmans schreef diepzinnige, doorwrochte hoofdartikelen, die altijd van enorme belesenheid getuigden. Bekend is, dat de commissaris van de koningin in Friesland stukken van hem moest doorsturen naar koningin Juliana. Het verwondert dan

ook niet dat Noordmans in 1973 deel uitmaakte van het Nationaal Comité voor haar 25-jarig regeringsjubileum. Na zijn afscheid als hoofdredacteur verschenen van Noordmans' hand bijdragen 'Gast op zondag'. Ook die waren elke keer van hoge kwaliteit.

Noordmans was een gelovige man. 'Wat it leauwe oangiet kenne wy Noardmansen gjin twifel / Wat het geloof betreft kennen wij Noordmansen geen twijfel', zei hij in 2002 in zijn krant. Van huis uit rechtzinnig-hervormd en christelijk-historisch kwam Noordmans niet meer in de kerk, bekende hij in 2002. Maar op zondag klonken zijn woorden wel in kerken. Veel predikanten vonden inspiratie bij hem. Deze en gene was hij tot steun bij het schrijven van de preek. Een attente lezer belde hem af en toe op: 'Dûmny hat wer fan jo stellen!' / 'Dominee heeft weer van u gejat.' Ook het christelijk-historische denken heeft Noordmans lang geleden achter zich gelaten, hij ontwikkelde zich tot een sociaaldemocraat. Maar zijn geestelijke achtergrond is van blijvende betekenis geweest.

Ik schreef dat veel predikanten inspiratie bij Jacob Noordmans vonden. Een van hen: dr. Gert Marchal uit Apeldoorn. Hij schreef ooit: 'Ik heb al zijn artikelen bewaard en in kaart gebracht. Wat hij schreef en schrijft is altijd de moeite van het overwegen waard. Ik had het plan een boekje over hem te schrijven omdat hij - naar mijn besef - een monument(je) heeft verdiend. Ik kon helaas geen uitgever vinden die een publicatie aan durfde.' Van Marchal ontving ik enkele artikelen van Jacob Noordmans waarin hij zijn oudoom citeert.

Guit

Op 16 december 1972 schreef Noordmans op de voorpagina van de *Leeuwarder Courant* over de storm van protest tegen de opvoering van de op het Matteüs-evangelie gebaseerde musical 'Godspell' in Leeuwarden. In de musical treedt Jezus als een

Dr. Gert Marchal

soort harlekijn op, waarin Hij openlijk gehoond en bespot zou worden. Noordmans: 'Wie durft ontkennen, dat de kerk vaak een kermis der ijdelheid is, waar Jezus gehoond en bespot wordt en waarin christenen zich als narren gedragen tegenover elkaar en God? Wie durft ontkennen, dat met Jezus vaak handel wordt gedreven en dat christenen Gods spel erbarmelijk slecht meespelen op deze aarde? (...) 'Godspell' is een commercieel bijproduct van de Jezus-beweging. Gods eer staat en valt er gelukkig niet mee. Het hoort tot een snel voorbijgaande rage. Gods spel gaat echter door. Mensen mogen het meespelen: God moet geglimlacht hebben toen Hij deze week mensen op de maan zag springen en hoorde zingen. Het kosmische heeft ook iets komisch. 'God is een guit', vond dr. Oepke Noordmans. De mensen zijn Zijn narren-ten goede, maar vooral ten kwade. Daarom is Hij als kind op aarde gekomen, in een stal. Kan het belachelijker en schokkender? Kan het geweldiger voor ons arme narren?'

Licht

Naar aanleiding van het boekje *Het donkere gat. Pastorale handreiking over angst* van dr. J. Walstra schreef Noordmans op de voorpagina van het nummer van 29 april 1989: 'Het innerlijk leven van de mens is 'honger, treurigheid en armoe', vindt de theoloog dr. O. Noordmans. De mens is overal thuis behalve bij zichzelf. Hij lijdt vaak onder een 'onbestemde beklemming'. De mens wordt op zichzelf teruggeworpen, in alle eenzaamheid. De dood is onontkoombaar en lijkt dit bestaan zinloos te maken en terug te voeren tot het niets, waaruit het is voortgekomen. Is het hele bestaan eigenlijk geen donker gat? Dr. Walstra ontwaarde met dr. Noordmans midden in de wereld een lichtcirkel, die de mens kan bevrijden van de schrik voor het grote donker, van de kosmische duizeling voor het niets. De Schepper van dit donker en raadselachtig heelal heeft licht willen scheppen in de wereld. Er valt een baan van licht naar binnen in de donkere schuur van het menselijk bestaan. In die lichtbundel is te zien, hoe vuil en stoffig het is in dit aardse hok. Maar er is licht.'

Belijden

Op zaterdag 22 maart 1986, de dag voor Palmzondag, schreef Noordmans op de voorpagina over christen-woorden 'in de oerkerk'. Dat was niet eenvoudig. Hij vervolgt: 'Het geloof belijden blijft niet steken in woorden. Het moet zich uitleven in daden, wil het niet sterven. Het zet het leven onder hoogspanning. Het let voortdurend op de tekenen des tijds. Het wordt gedreven door een heilige onrust. Het belijden gaat voort. Het is een proces, een doortocht, én voor de leden én voor de kerk als geheel. 'Wat zal de kerk anders dan belijden?' leerde dr. Oepke Noordmans. 'Maar het is geen burgerlijk, rustig werk. Geen potverteren. Geen rentenieren. Tegen de goden der eeuw wordt het een harde dobber. (...) Het Evangelie is waard om geloofd te worden, het leven is waard om geleefd te worden, de wereld is waard om gered te worden. Jonge vrijwilligers treden morgen aan. Misschien mag dat in 1986 wel een wonder heten.'

Augustinus

Op 6 september 1986 schreef Noordmans op de voorpagina over de bekering van Augustinus (386): 'Merkwaardig is dat zowel Rome als Reformatie zich op hem beroepen. Het Reformatorisch Dagblad en het Katholiek Nieuwsblad zijn de enige kranten in Nederland, die verleden week zijn bekering hebben herdacht. Opmerkelijk is ook, dat de Friese hervormde theoloog dr. Oepke Noordmans (1871-1956), geboren in Oostereind, in 1933 een boek over Augustinus schreef, terwijl de Friese rooms-katholieke theoloog en kunsthistoricus prof.dr. Frits Gerben Louis van der Meer, in 1904 geboren te Bolsward, in 1947 een boek wijdde aan 'Augustinus, de Zielzorger'. Beiden zijn zonen van de Friese Greidhoek, die in hun jeugd elkaars kerktorens konden zien; van elkaar gescheiden door de Kloostervaart van Hartwerd, maar verbonden door de Slachtedijk van de

Cisterciënzers; van elkaar gescheiden door de Reformatie van 1517, maar met elkaar verbonden door Augustinus. 'Paulus heeft afgerekend met het Jodendom, Augustinus met het heidendom', schreef Noordmans in 1933. 'Luther heeft het werk van Paulus voortgezet, Calvijn dat van Augustinus. Naast de Bijbel hebben Rome en Reformatie een prachtig verenigingspunt in het lezen en het bestuderen van de geschriften van de bisschop van Hippo.'

Wie Jacob Noordmans leest, moet zeggen: inderdaad, hij was een echte Noordmans.

Deels ontleend aan: Pieter de Groot, 'Een kijk op het leven van Jacob Noordmans: bijna zestig jaar 'yn 't spier voor de krant', in: Leeuwarder Courant, 26 juni 2016.

Eric Bouter over Noordmans en Newman

door dr. Jan Dirk Wassenaar

In 2001 maakten preken van kardinaal John Henry Newman (1801-1890) diepe indruk op Eric Bouter, thans predikant te Overberg. Hij besloot toen diens werk te gaan bestuderen. Het leidde uiteindelijk tot een bijzonder boeiend proefschrift. Het gaat niet alleen over Newman, maar ook over O. Noordmans (1871-1956), 'de geniaalste reformatorische theoloog van Nederland' (H. Berkhof). In de dissertatie, die hij op 20 juni 2016 verdedigde, onderzoekt Bouter hoe Noordmans het gedachtegoed van Newman heeft gerecipieerd.

Newman en Noordmans zagen zich allebei geplaatst voor het vraagstuk van wat Bouter 'de wending naar het subject' noemt. Die is in de late Middeleeuwen op gang gekomen en heeft zich sinds de 19de eeuw in volle kracht doorgezet. Ze heeft de Kerk doen uiteenvallen en haar leergezag doen verdampen. De wending leidde daarmee niet

alleen tot subjectivering, maar ook tot individualisering. Newman en Noordmans stellen dan beiden: geloven doen we op gezag. Maar ze werken dat heel verschillend uit. Newman betoogt dat de Kerk met haar liturgie en haar sacramenten de benodigde objectieve gestalte is. Naar zijn mening komt ze voort uit de nieuwe bedeling, die door de incarnatie gebracht is. Zij bewaart de eenheid en de waarheid. Noordmans kan het daar niet mee eens zijn. Hij legt de nadruk op de Geest. Die schept gestalten, maar verbreekt ze ook weer. Dat geldt zelfs voor de gestalte van de kerk. Ze is geen instituut dat zich op statische wijze op aarde inricht om daar tot in lengte van dagen een mysterie te vieren.

Nadat Bouter in deel I van zijn studie over de door Newman en Noordmans gevoelde noodzaak van een nieuwe theologie geschreven heeft en hun reacties op het vraagstuk in kaart gebracht heeft, gaat hij in deel II in op de Newman-receptie door

Noordmans. Hij laat zien dat Noordmans de kardinaal lange tijd niet steeds recht gedaan heeft, maar ook dat hij na de Tweede Wereldoorlog meer oog voor diens visie gekregen heeft. Dat is niet zonder gevolgen voor zijn visie op kerk-zijn gebleven. Bouter heeft uitspraken van Noordmans daarover aan het licht gebracht waarvan ik de reikwijdte nog niet had gezien.

De 'Entdeckerfreude' van Bouter als het om Newman gaat, heeft hem ertoe gebracht te pleiten voor kerk-zijn in het spoor van Newman. De auteur wil van kritiek op de man niet weten, hij wil hem zelfs uitroepen tot kerkvader van de 21ste eeuw. Helaas gaat dat hier en daar gepaard met een zekere vertekening van de positie van Noordmans. Het verwijt van spiritualisme aan zijn adres is op het eerste gezicht begrijpelijk, maar niet vol te houden bij nadere kennismaking van de centrale kernen van Noordmans' theologie. Het is bij Noordmans altijd een kwestie van *historisch* spiritualisme geweest. Op kerk-zijn toegespitst: de concrete gestalte van de kerk heeft hij nooit veronachtzaamd.

Bouter heeft inderdaad een bijzonder boeiend proefschrift op tafel gelegd. Daar komt nog iets bij. De vergelijking tussen Newman en Noordmans is niet alleen interessant, maar ook actueel. Ze noopt tot nadere bezinning ten aanzien van de betekenis

van de kerk. Men denke dan aan de verhouding Rome – Reformatie, bijna 500 jaar na 1517, en aan het project 'Kerk 2025' van de Protestantse Kerk in Nederland. Bouters 'illative sense' zegt hem dat de protestantse kerken zich voor de toekomst van de Kerk op Rome moeten richten. De auteur signaleert in Rome allerlei positieve ontwikkelingen. Dan moet je wel een bepaalde bril op zetten en dan moet je ook weinig oog hebben voor de kritiek van Noordmans, samen te vatten in de leuze van J.H. Gunning jr., waarin de eschatologische dynamiek van kerk-zijn benadrukt wordt: 'Hoger dan de kerk'. Noordmans heeft de kerk wel eens 'een noodgetimmerte' genoemd - wat het verwijt van spiritualisme voedt. Maar hij heeft dat gedaan om te benadrukken dat ze gevormd wordt door pelgrims die zich door Gods Woord laten gezeggen en zich naar Zijn toekomst uitstrekken. Ze 'settelen' zich niet te zeer op aarde, ook niet in de kerk.

N.a.v. Eric Bouter, *Geloven op gezag. Een kritische analyse van de Newmanreceptie bij Noordmans inzake de Kerk en de wending naar het subject*; Boekencentrum Academic, Zoetermeer, 2016; 315 p., gebonden; ISBN 978 90 239 7084 2; prijs: € 39,90. – Een uitvoeriger bespreking van de dissertatie van Bouter, van de hand van dr. Karel Blei, is te vinden in *In de Waagschaal* 46 (2017) nr. 3 (4 maart), p. 14-17 en nr. 4 (1 april), p. 23-27.

Noordmans-orgelconcert

door Dick Sanderman

Op donderdag 2 augustus 2018 verzorgt de vermaarde organist Dick Sanderman een concert op het uit 1870 daterende Hardorff-orgel in de Martinikerk te Easterein (Oosterend). Uitgangspunt voor het concert is wat de Friese kerkvader dr. O. Noordmans, die in 1871 in Easterein geboren werd, in algemene zin over het orgel en in specifieke zin over zijn eigen huisorgel geschreven heeft.

Op het programma staan onder andere 'Praeludium en Fuga in A-moll' van Johann Sebastian Bach, enkele bewerkingen van Psalm 24 en een improvisatie over Psalm 21.

Noordmans schreef in een artikel: 'In de nu zo gehavende grote kerk te Arnhem hoorde ik eens grootmeester De Wolf Bachs Praeludium en Fuga in A-moll spelen. Toen de aartsengelen hun bazuinen van de mond hadden genomen en er in de laatste maten alleen nog wat schel gepijp van hemelse kinderen overbleef, werden op het pedaal twee, door een volle maat gescheiden diepe bastonen hoorbaar. Ik heb in mijn leven niets gehoord wat mij zo de sensatie gaf van met het oor waarneembare voetstappen Gods. Toen Hij was binnengekomen ontstond een heilig zwijgen.'

De meditatie 'Gods poorten', titel van de gelijknamige bundel van Noordmans, begint met een jeugdherinnering over het memoriseren van Psalm 24 onderweg naar school.

In een brief schreef een vriend van Noordmans over het huisorgel: 'Bij dit orgel hebben wij samen veel gezongen (...) als slot bijna altijd psalm 21, de koningspsalm:

*O, Heer de Koning is verheugd
Om uw geducht vermogen.
Uw heil zweeft hem voor d'ogen
En wat met blijde zielevreugd
Zal Hij door al uw daan
Verrukt ten reie gaan.*

Aan de bijeenkomst wordt medewerking verleend door dr. Jan Dirk Wassenaar. Hij zal iets vertellen over 'Noordmans en het orgel' en enkele meditatieve fragmenten uit het oeuvre van Noordmans voorlezen.

Het Noordmans-orgelconcert: een bijzondere bijdrage aan Culturele Hoofdstad van Europa Leeuwarden-Fryslân 2018.

Voorafgaande aan het concert, van 19.15 tot 19.45 uur, zal André Vink, koster van de Martinikerk

te Easterein en auteur van een lijvig boek over de geschiedenis van de kerk, een inleiding houden over het beroemde middeleeuwse doksaal.

Dick Sanderman is organist van de protestantse gemeenten in Rijssen en Hellendoorn. In het dagelijks leven werkt hij als directeur aan de Muziekschool in Rijssen; tevens is hij stadsorganist van de gemeente Rijssen-Holten. Regelmatig publiceert hij over kerkmuzikale onderwerpen. Daarnaast is hij zeer actief als componist van koraalmuziek voor orgel. Hij was betrokken bij de totstandkoming van Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk en Weerklank.

Dr. Jan Dirk Wassenaar is als predikant verbonden aan de protestantse gemeente Hellendoorn. In 1999 promoveerde hij op het proefschrift Noordmans in Friesland. Bijdrage tot de biografie van een kerkvader. In 2007 publiceerde hij Met het oor waarneembare voetstappen Gods. Dr. O. Noordmans en prof.dr. G. van der Leeuw over het orgel en de organist

*Donderdag 2 augustus 2018
Aanvang 20.00 uur
Martinikerk, Tsjerkebuorren 2
8734 GX Easterein
Toegangsprijs € 5,-*

Aankondiging Noordmans-Studiedag - 17 mei 2018

Als ziende de Onzienlijke

Als iets kenmerkend is voor Noordmans dan is het wel de taal waarin hij christelijk geloof in zijn oorspronkelijke betekenis laat verschijnen. Tijdgenoten als Gerardus van der Leeuw, zelf een prominent vertegenwoordiger van de godsdienstfenomenologie, hebben dit ook opgemerkt en gewaardeerd. Niettemin leidde dit meer dan eens tot principiële discussies over de verschijningswijze van het heilige zowel in de liturgie als in het alledaagse. Noordmans' fenomenologische exegese is zó ingericht dat je hoort hoe de woorden van Schrift en traditie hun weg hebben gevonden in de liturgie en in de taaluitingen van het leven zelf. Aan Van der Leeuw schrijft Noordmans: 'Wat mijn pen in beweging brengt... is een geluid en een licht, waardoor en waarbij men in zekere mate de dingen kan horen en zien.'

De inspiratie voor het thema van deze studiedag is ontleend aan het boek Seeing the invisible. On

Kandinsky (2009, oorspr. 1988) van de Franse filosoof Michel Henry (1922-2002), een representant van de 'theological turn' in de fenomenologie. Ook daar is de focus de 'imprint' van het eeuwige in het tijdelijke leven, de onzichtbare essentie van het leven, leren opmerken. Ook bij Henry leidt dit tot een eigensoortige fenomenologie.

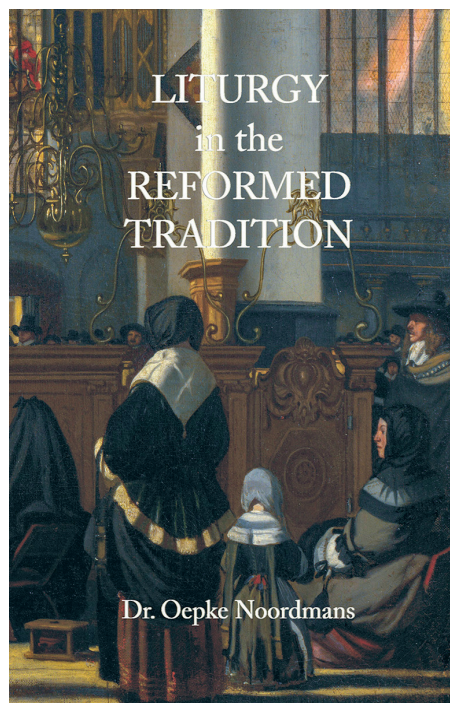
Op deze dag worden de mogelijkheden van deze insteek nader verkend. We zullen daarbij gegidst worden door twee deskundige sprekers:

- **prof. dr. Gerrit Neven**
em. hoogleraar Protestantse Theologische Universiteit Amsterdam/Groningen
- **prof. dr. Ruud Welten**
bijzonder hoogleraar faculteit wijsbegeerte van de Erasmus Universiteit Rotterdam vanwege de Stichting Thomas More en universitair hoofddocent filosofie aan Tilburg University

Liturgy in the Reformed Tradition

Onlangs verscheen Liturgie van Noordmans met toestemming van de St. Dr. O. Noordmans in een Engelse vertaling, en wel van de hand van Ruben Alvarado. Bij de interpretatie van de tekst heeft hij assistentie gekregen van dr. Karel Blei. Liturgy in the Reformed Tradition is uitgegeven door Pantocrator Press, een imprint van WordBridge Publishing te Aalten

www.wordbridge.nl
ISBN 9789076660509

Uitgave onder verantwoordelijkheid van de Stichting Vrienden van Noordmans. De Stichting beoogt de studie van het gedachtegoed van Dr. O. Noordmans te bevorderen en de relevantie ervan voor vandaag onder de aandacht te houden.

Redactie en Bestuur

Mw. Dr. A. van der Kooi, Kampen (voorzitter)
Dr. J. D. Th. Wassenaar, Hellendoorn (archivaris/secretaris a.i.)
Drs. J.J.A. Doolaad, Zeist (penningmeester)
Dr. K. Blei, Haarlem (lid)
Drs. C.C. den Hertog, Nijmegen (lid)
Prof. Dr. G.W. Neven, Kampen (lid)
Drs. F. Ziel, Kampen (lid)

Voor opgave tot donateur van de Stichting of voor een financiële bijdrage kunt u contact opnemen met de penningmeester:

Ds. J.J.A. Doolaad, Nelson Mandelalaan 132, 3707 KP Zeist

Telefoon: 030 - 69 10 770 / 06 - 536 10 209

E-mail: j.doolaad@hetnet.nl

Rekeningnummer: NL34 INGB 0005 3060 84, t.n.v. Stichting Dr. O. Noordmans